

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

*ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ*

Հետազոտության թեման՝ Բարոյական արժեքներ

Առարկան՝ Հասարակագիտություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Կարինե Քոչարյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Երևանի երաժշտական
թիվ 13 հատուկ դպրոց

Երևան 2023

Բովանդակություն

Ներածություն.....	3
Բարոյական արժեքների էությունն ու բնույթը.....	5
Անձի բարոյական արժեքների ձևավորում.....	7
Ժամանակակից ուսուցչի հոգևոր և բարոյական արժեքները.....	9
Եզրակացություն.....	14
Գրականության ցանկ.....	17

Ներածություն

Մեր օրերում ցանկացած ուսուցիչ, դասուհի, դաստիարակ բախվում է կրթության գործընթացի հետ կապված մի շարք խնդիրների, որի պատճառը հասարակության արժեքների մշտական փոփոխության մեջ է:

Ուսումնական գործընթացի դժվարություններն այսօր ամենասուր և արդիականներից են ոչ միայն մանկավարժական, այլև սոցիալական առումներով: Բարոյական ապօրինությունները, որոնց բախվել է մեր հասարակությունը, այսպես կոչված, «բարեփոխումների» արդյունքում բացասաբար է անդրադառնում առաջին հերթին որոշակի մշակույթ չունեցող երեխաների, դեռահասների և երիտասարդների վրա: Այս փաստը հիմնավորելու համար կարելի է մեջբերել հատկապես երիտասարդության շրջանում անընդհատ աճող շեղվող վարքի դրսևորումների թվերը: Իսկ այն, ինչ լիովին օրինական է, միշտ չէ, որ ոգեշնչող է: Բարոյականության անկումը, ըստ էության, նշանակում է տարբեր հանգամանքների, այդ թվում՝ տնտեսական անկարգությունների ազդեցության տակ գտնվող մարդկանց արժեքային կողմնորոշումների փոփոխություն:

Երիտասարդների բարոյական դաստիարակությունը ցանկացած հասարակության անվիճելի և կարևորագույն նպատակն է: Բարոյական դաստիարակության թերություններն ու բացթողումները հասարակությանն այնպիսի անուղղելի վնաս են հասցնում, որ այլ բնույթի թերություններով (օրինակ՝ մարմնական կամ էթիկական) հնարավոր չէ ավելի մեծ վնաս հասցնել հասարակությանը: Մանկավարժական գիտությունը և դպրոցական պրակտիկան բարոյական դաստիարակության զգալի փորձ են կուտակել:

Անհատի բարոյական դաստիարակության խնդիրը միշտ եղել է **արդիական** և ժամանակակից պայմաններում այն առանձնահատուկ նշանակություն ունի:

Աճող մարդու դաստիարակությունը՝ որպես զարգացած անհատականության ձևավորում, ժամանակակից հասարակության հիմնական խնդիրներից է: Հաղթահարելով մարդու օտարումն իր իսկական էությունից՝ հասարակության պատմական զարգացման գործընթացում հոգեպես զարգացած անհատականության

ձևավորումը ինքնաբերաբար չի լինում: Դա մարդկանց ջանքեր է պահանջում, և այդ ջանքերն ուղղված են թե՛ նյութական հնարավորությունների, թե՛ օբյեկտիվ սոցիալական պայմանների ստեղծմանը, թե՛ յուրաքանչյուր պատմական փուլում բացվող մարդու հոգևոր և բարոյական կատարելագործման նոր հնարավորությունների իրականացմանը: Երկկողմանի այս գործընթացում մարդու՝ որպես մարդ զարգացման իրական հնարավորություն է ընձեռում հասարակության նյութական և հոգևոր ռեսուրսների ամբողջությունը:

Մանկավարժական գրականության մեջ իմ կողմից ուսումնասիրված խնդիրները արտացոլված են Բ.Տ. Լիխաչովի, Ն.Կ. Կրուպսկայայի, Ա.Ս. Մակարենկոյի, Ի.Ֆ. Սվադկովսկիի Վ.Ա. Սուխոմլինսկիի աշխատանքներում, որոնք բացահայտում են բարոյական կրթության տեսության հիմնական հասկացությունների էությունը, ցույց են տալիս բարոյական դաստիարակության սկզբունքների, բովանդակության, ձևերի, մեթոդների հետագա զարգացման ուղիները:

Կարևորագույն տեխնիկական և մեթոդները, որոնք անհրաժեշտ են բարոյական դաստիարակության իրականացման համար, պահանջում են նոր ըմբռնում: Մանկավարժական տեսության մեջ դասարանի ուսուցչի աշխատանքում աշակերտների բարոյական դաստիարակության իրականացման տեխնոլոգիան համարժեքորեն ուսումնասիրված չի: Դրանցից ամենակարևորը բարոյական դաստիարակության բազմաթիվ հարցերի ոչ բավարար գիտական զարգացումն է:

Ուսումնասիրության **նպատակը** որոշվում է անհատի բարոյական զարգացման ուսումնասիրության անհրաժեշտությամբ, թե որն է բարոյական զարգացման խնդիրը:

Ուսումնասիրության նպատակին համապատասխան սահմանվել են հետևյալ **խնդիրները՝**

- ուսումնասիրել բարոյականության էությունն ու բնույթը;
- իտարկել անհատի բարոյական որակների զարգացմանն ուղղված արտադպրոցական կրթական գործունեության տեսակները;
- ացահայտել և հիմնավորել անհատի բարոյական արժեքների զարգացման խնդիրները:

Բարոյական արժեքների էությունն ու բնույթը

Բարոյականություն (լատիներեն mores - նորմեր), սկզբունքներ, մարդկային վարքագծի կանոններ, ինչպես նաև մարդու վարքագիծ (գործողության դրդապատճառներ, գործունեության արդյունքներ), զգացմունքներ, դատողություններ, որոնք արտահայտում են մարդկանց հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորումը և սոցիալական ամբողջություն (կոլեկտիվ, դասակարգ, ժողովուրդ, հասարակություն)

Վ. Ի. Դալը բարոյականություն բառը մեկնաբանել է որպես «բարոյական ուսմունք, կանոններ մարդու կամքի, խղճի համար»: Նա հավատում էր, որ կյանքը ավելի կարևոր է, քան նյութականը» [2]: «Կապված հոգևոր կյանքի մեկ կեսի հետ, հակառակ հոգեկանին, բայց համեմատելով նրա հետ ընդհանուր սկզբունքը, ճշմարտությունն ու սուտը պատկանում են հոգեկանին, բարին և չարը՝ բարոյականին: Բարեհամբույր, առաքինի, բարեկիրթ, խղճին համաձայն, ճշմարտության օրենքներին, ազնիվ ու մաքուր քաղաքացու պարտականություն ունեցող մարդու արժանապատվությանը: Սա բարոյական, մաքուր, անբասիր բարոյականության տեր մարդ է: Ցանկացած անձնագոհություն բարոյականության, բարի բարոյականության, քաջության արարք է» [3]:

Տարբեր դարերի մտածողները բարոյականության հասկացությունը տարբեր կերպ են մեկնաբանել:

Նույնիսկ Հին Հունաստանում Արիստոտելի գրվածքներում բարոյական մարդու մասին ասվում էր - «Կատարյալ արժանապատվություն ունեցող մարդուն անվանում են բարոյապես գեղեցիկ... Ի վերջո, բարոյական գեղեցկության մասին խոսում են առաքինության մասին՝ արդար, խիզախ, խոհեմ: Ընդհանրապես բոլոր արժանիքներին տիրապետող մարդը կոչվում է բարոյապես գեղեցիկ»: Յա.Ա. Կոմենիուսը մեջբերում է՝ բարոյականությունից, ավելի շատ է հետ մնում, քան հաջողության է հասնում» [4]:

Լ. Ն. Տոխտոյը բարձր է գնահատել բարոյական դաստիարակությունը: Ըստ նրա թե ինչպես ապրել՝ անելով հնարավորինս քիչ չարություն և որքան հնարավոր է շատ բարիք»: Մանկավարժական հանրագիտարանում բարոյական դաստիարակությունը սահմանվում է հետևյալ կերպ՝ բարոյական դաստիարակությունը բարոյական գիտակցության նպատակաուղղված ձևավորումն է, բարոյական զգացմունքների զարգացումը և բարոյական վարքագծի հմտությունների ու սովորությունների զարգացումը [5]:

Բարոյական դաստիարակությունը երկկողմանի գործընթաց է: Այն բաղկացած է ուսուցիչների ազդեցությունից աշակերտների վրա և նրանց արձագանքման գործողություններից, այսինքն՝ բարոյական հասկացությունների յուրացման մեջ, գործողություններում և բոլոր վարքագծում բարոյականի և անբարոյականի նկատմամբ իրենց վերաբերմունքը զգալու մեջ [6]:

Բարոյական հասկացությունները գործելու ուղեցույց են դառնում միայն այն դեպքում, երբ դրանք պարզապես անգիր չեն անում, այլ խորապես ընկալվում և վերածվում բարոյական արժեքների: Նման արժեքների ու բարոյական վարքի կայուն սովորությունների առկայությունը վկայում է մարդու բարոյական իմաստով դաստիարակության, բարոյական հասունության մասին: Բարոյական գիտակցության միասնությունը, որը մարմնավորված է կայուն բարոյական որակներով, կրթության գործընթացի և անհատի բարոյական զարգացման միջև համապատասխանության կարևորագույն ցուցանիշն է: Բարոյական կրթությունն արդյունավետորեն իրականացվում է միայն որպես մանկավարժության ինտեգրալ գործընթաց, որը համապատասխանում է համընդհանուր բարոյականության նորմերին, դպրոցականների ողջ կյանքի կազմակերպմանը: Բարոյական դաստիարակության գործընթացի սպեցիֆիկ հատկանիշը պետք է համարել այն, որ այն երկար է և շարունակական, և դրա արդյունքները ժամանակի ընթացքում հետաձգվում են:

Բարոյական դաստիարակության գործընթացի էական հատկանիշը դրա համակենտրոն կառուցումն է, կրթական խնդիրների լուծումը սկսվում է տարրական մակարդակից և ավարտվում ավելի բարձր մակարդակով: Նպատակներին հասնելու

համար օգտագործվում են գործունեության բոլոր ավելի բարդ տեսակները: Հերթականության այս սկզբունքն իրականացվում է՝ հաշվի առնելով սովորողների տարիքային առանձնահատկությունները:

Եթե բոլոր ժամանակներում ճանաչվել է բարոյականության հսկայական դերը անձի զարգացման և ձևավորման գործում, այնքան ավելի կարևոր է այս խնդիրը ժամանակակից կրթության համակարգում: Անհատականության բարոյական ձևավորման վրա ազդում են բազմաթիվ սոցիալական պայմաններ և կենսաբանական գործոններ, բայց մանկավարժական գործոնները որոշիչ դեր են խաղում այս գործընթացում, որպես առավել կառավարելի, որն ուղղված է որոշակի տեսակի հարաբերությունների զարգացմանը:

Անձի բարոյական արժեքների որակների ձևավորում

Աշակերտների բարոյականության ձևավորումը դպրոցի կարևորագույն խնդիրն է: Անհատականության դաստիարակության գործընթացում բացառիկ նշանակություն ունի նրա բարոյականության ձևավորումը [7]: Փաստն այն է, որ մարդիկ, լինելով սոցիալական համակարգի անդամներ և լինելով միմյանց հետ տարբեր հասարակական և անձնական հարաբերությունների մեջ, պետք է կազմակերպվեն որոշակի ձևով և այս կամ այն չափով համակարգեն իրենց գործունեությունը համայնքի մյուս անդամների հետ, ենթարկվել որոշակի նորմերին, կանոններին և պահանջներին: Այդ իսկ պատճառով յուրաքանչյուր հասարակությունում մշակվում են միջոցների լայն տեսականի, որոնց գործառույթներն են մարդու վարքի կարգավորումը նրա կյանքի և գործունեության բոլոր ոլորտներում:

Նման կարգավորող գործառույթը, մասնավորապես, իրականացվում է իրավական նորմերով և պետական մարմինների տարբեր որոշումներով, ձեռնարկություններում և հիմնարկներում արտադրական և վարչական կանոններով, կանոնադրություններով և հրահանգներով, պաշտոնատար անձանց ցուցումներով և հրամաններով և, վերջապես, բարոյականությամբ [8]:

Եական տարբերություններ կան, թե ինչպես են տարբեր իրավական նորմերը, օրենքները, վարչական կանոններն ու հրահանգները, մի կողմից, և

բարոյականությունը, մյուս կողմից, ազդում մարդկանց վարքագծի վրա: Իրավական և վարչական նորմերը և կանոնները պարտադիր են, և դրանց խախտման համար անձը կրում է իրավական կամ վարչական պատասխանատվություն: Բարոյական նորմերն ու կանոնները, որոնք վերաբերում են դրա ոլորտին, այդքան պարտադիր բնույթ չունեն, և գործնականում դրանց պահպանումը կախված է հենց անհատից: Երբ այս կամ այն անձը բարոյական խախտում է կատարում հասարակությունը, ծանոթներն ու անծանոթները դրա վրա ազդելու միայն մեկ միջոց ունեն՝ հասարակական կարծիքի ուժը, նախատինքներ, բարոյական քննադատություն և, վերջապես, հրապարակային դատապարտում և այլն [9]:

Այսպիսով, բարոյական արժեքների և կանոնների պահպանումը հիմնված է ոչ թե պարտադրանքի, այլ հիմնականում անձի գիտակցության, այդ նորմերի ու կանոնների նրա ըմբռնման և դրանց պահպանման անհրաժեշտության վրա: Բարոյական պահանջներին համապատասխանելը, նրանց աջակցությունը մարդու կողմից սովորաբար կապված է բարության հետ: Բարոյական արժեքների ու կանոնների խախտումը, դրանցից շեղումը բնութագրվում է որպես բարոյական չարիք: Դա ըմբռնելը խրախուսում է մարդուն վարվել հասարակության բարոյական պահանջներին համապատասխան, բարելավել իր վարքը, ինչը միաժամանակ նշանակում է նրա բարոյական զարգացումը: Ճիշտ է, այստեղ կարևոր դեր է խաղում հենց բարոյականության բնույթը և դրա բովանդակությունը [10]:

Բարոյական բարելավմանը նպաստում է ոչ միայն հասարակական կարծիքի ուժը: Դրանում կարևոր դեր են խաղում բարոյական սովորույթները և ավանդույթները, որոնք մշակվում են հասարակության մեջ: Մարդիկ վաղուց են նկատել, որ մարդու բարոյականությունը չի կարող հիմնվել միայն նրա բարոյական գիտակցության վրա, որ այն ավելի է ուժեղանում, երբ բարոյական արժեքների ու կանոնների պահպանումը ձեռք է բերում սովորական վարքագծի և գործունեության բնույթ: Քանի որ հասարակության բարոյական պահանջների պահպանումը, ի վերջո, կախված է հենց անհատից, քանի որ նա հանդես է գալիս որպես բարոյական առժեքի պահապան և սուբյեկտ, միանգամայն հասկանալի է, թե որքան կարևոր է բարոյական կրթությունը, ավելացնելով դրա բովանդակությունը և մանկավարժական իրականությունը:

Շատ հասարակական գործիչներ, գրողներ և ուսուցիչներ վաղուց հավատում էին, որ բարոյական դաստիարակությունը ոչ միայն որոշիչ ազդեցություն ունի դրական հատկությունների ձևավորման վրա, այլև դպրոցի հիմնական խնդիրն է և պետք է լինի նրա կրթական գործունեության կենտրոնում: Դպրոցի բարոյական դաստիարակության խնդիրներից մեկը երեխայի գործունեությունը ճիշտ կազմակերպելն է: Ուստի կարևոր է ուսումնասիրել բարոյական դաստիարակության կազմակերպման ուղիները (ձևերը և մեթոդները):

Ժամանակակից ուսուցչի հոգևոր և բարոյական արժեքները

Ուսուցչի անհատականությունը կրթության մեջ մշակույթ կրողն է և դրա ստեղծողը, համաշխարհային մանկավարժական փորձ ստեղծողն է:

Ժամանակակից ուսուցիչը քննադատական մտածողությամբ ստեղծագործ անձնավորություն է, համաշխարհային լավագույն փորձի և դասավանդման նոր տեխնոլոգիաների վրա հիմնված բազմաբնույթ ծրագրերի ստեղծող:

Սակայն դա կարելի է համարել որպես մասնագիտական, բայց ոչ մարդկային, այսինքն՝ ուսուցչի բարոյական արժեքների հատկանիշ:

Խոսքը ուսուցչի մասին է, որն իր մասնագիտական գործունեության մեջ առաջնորդվում է սկզբունքով՝ պատմության դաս գոյություն ունի ոչ թե հանուն պատմության, այլ հանուն մարդու: Ի վերջո, հանրակրթական դպրոցի ուսուցչի խնդիրն է ոչ թե մաթեմատիկոսներ, ֆիզիկոսներ կամ պատմաբաններ կրթել, այլ պատրաստել մարդուն մի կյանքի, որտեղ նա կարող է դառնալ լավ մասնագետ, լավ որդի, լավ հայր, գուցե հասարակական գործիչ, բայց ամենակարևորը՝ երջանիկ մարդ, ով հավատում է իր բարձր ճակատագրին: Հաճախ դժվար է լուծել այս խնդիրը առարկայական ուսուցչի համար, ով օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով իրականացնում է սովորելու սոցիալական մոտիվացիայի գաղափարը՝ ի վնաս կրթության արժեքային շարժառիթին: Գիտելիքի նկատմամբ նման ուտիլիտար վերաբերմունքը հանգեցնում է մարդու նկատմամբ ուտիլիտար վերաբերմունքի, եթե ուսուցիչը չունի բարոյական բարձր սկզբունքների վրա հիմնված իսկական մանկավարժական շնորհ [5]:

Այս հակասությունը կարելի է վերացնել՝ ուսումնական գործընթացի յուրաքանչյուր մասնակցի ծանոթացնելով ինքնաճանաչման առանցքային գաղափարին՝ հիմնված անձի հանդեպ անվերապահ սիրո վրա: Խորապես ըմբռնված, փորձառու, զգացված ուսուցչի կողմից այս գաղափարը կօգնի նրան գիտակցել իր բարձր առաքելությունը, ինչպես նաև դպրոցական կրթության իրական իմաստը:

Ի՞նչ պահանջներ են դրվում այսօր ուսուցչի անձին հումանիստական այս վեհ գաղափարի լույսի ներքո: Ի՞նչ դեր է խաղում նա իր աշակերտներին գիտելիքի ճանապարհով առաջնորդելու գործում: Իմ կարծիքով, ուսուցիչն այսօր կազմակերպիչ է, տեղեկատու, խորհրդատու, գործընկեր, զրուցակից, դաստիարակ, վարպետ, նկարիչ, բանախոս, դիրիժոր, համախոհ, որը հեռու է ասպեկտների ամբողջական ցանկից: Այնուամենայնիվ, իսկական ուսուցչի որոշիչ հատկանիշը նրա անհատականության ուժն է: Այս մասին պատկերավոր կերպով ասում է գիտնական Վ.Ա. Սլաստյոնին. «Ուսուցչի անհատականությունը երիտասարդ հոգու համար արևի բեղմնավոր շող է, որը չի կարող փոխարինվել որևէ բանով» [6]:

Եվ ահա թե ինչ է ասում Կ.Դ. Ուշինսկին. «Կրթության մեջ ամեն ինչ պետք է հիմնված լինի ուսուցչի անձի վրա: Միայն անհատականությունը կարող է գործել անհատականության զարգացման և սահմանման վրա, միայն բնավորությունը կարող է ձևավորել բնավորություն» [6]:

Հայտնի ուսուցիչը մարդուն բնորոշում է որպես բնավորություն: Որո՞նք են ուսուցչի հիմնական հատկանիշները, ով ունի ուժեղ բնավորություն, հետևաբար նաև վառ անհատականություն է:

Անձնական որակները, անշուշտ, անբաժան են մասնագիտականից: Դասավանդման առարկայի տիրապետում, կարգապահության ուսուցման մեթոդներ, հոգեբանական պատրաստվածություն, ընդհանուր էրուդիցիա, մշակութային լայն հայացք, մանկավարժական հմտություններ, մանկավարժական աշխատանքի տեխնոլոգիաների տիրապետում, կազմակերպչական հմտություններ, մանկավարժական տակտ, մանկավարժական տեխնիկա, հաղորդակցման տեխնոլոգիաների տիրապետում և բազմաթիվ այլ որակներ [7]:

Որպես ամենանշանակալից, և, թերևս, ամենակարևորը, սերը մասնագիտական աշխատանքի նկատմամբ այն հատկանիշն է, առանց որի ուսուցիչ չի կարող լինել: Այս որակի բաղադրիչներն են բարեխղճությունն ու նվիրումը, արդյունքի հասնելու ուրախությունը, անընդհատ աճող պահանջները սեփական անձի, մանկավարժական որակավորման նկատմամբ:

Մինևույն ժամանակ, ժամանակակից ուսուցչի անհատականությունը մեծապես պայմանավորված է մշակույթի բարձր մակարդակով: Ուսուցիչը միշտ ծառայում է որպես հստակ մոդել աշակերտների համար, այս մոդելը պետք է լինի մի տեսակ չափանիշ, թե ինչպես է այն ընդունվում և ինչպես պետք է իրեն պահել [8]:

Ուսուցչի վարքագծի բարոյական չափանիշը մանկավարժական տակտն է: Այն հիմնված է առաջին հերթին ուսուցչի բարոյական արժեքների վրա:

Մանկավարժական տակտի հիմնական տարրերն են՝ երեխայի նկատմամբ պահանջկոտ և մինևույն ժամանակ հարգալից վերաբերմունք, նրան լսելու կարողություն, կարեկցանք, ուշադրություն, զգայունություն, ընկերասիրություն, բարի կամք, աշակերտներին գաղափարներով գրավելու ունակություն: Նրբանկատ լինելու համար ուսուցիչը պետք է ուշադիր լինի, կարողանա կանխատեսել իր խոսքերի և արարքների բոլոր հնարավոր հետևանքները:

Մանկավարժական տակտը, որպես երեխաների հետ փոխգործակցության տարրերից մեկը, ուսուցչին պարտավորեցնում է պատասխանատու լինել իր արարքների համար, զգալ իր պարտականությունները, դրսևորել իր կամքը: Եվ ամենակարևորը, նման փոխազդեցությունը մարդուն ճանաչում է որպես բարձրագույն արժեք: Ուսուցչի տակտը զգալիորեն ամրապնդում է բարու և չարի բարոյական դիրքերը և դառնում գործնական բարոյականության դպրոց [9]:

Կան բազմաթիվ մեթոդներ, որոնցով ուսուցիչը, չխախտելով մանկավարժական տակտը, հասնում է աշակերտների հետ էթիկապես ճիշտ հարաբերությունների հաստատմանը և դրանով իսկ հասնել արդյունավետ շփման: Դրանցից մի քանիսը կարելի է անվանել մանկավարժական տակտի կանոններ, որոնցից ամենակարևորներն են՝

- դասարանում կարևոր է ստեղծել համամարդկային բարձր արժեքների գերակշռող մթնոլորտ;
- ուսուցիչը պետք է զգա աշակերտի ներքին վիճակը և ստեղծի բոլոր պայմանները նրա՝ ուսումնական գործընթացում ներգրավվելու համար;
- ցանկացած պարագայում պետք է հանգստություն պահպանել, հավասարակշռված լինել, զսպել բացասական հույզերը;
- ցանկացած հակասություն ցանկալի է լուծել երկխոսության միջոցով;
- նպատակահարմար է առատաձեռն լինել գովասանքի, քան մեղադրելու հարցում [10]:

Մանկավարժական տակտը, որպես հարաբերությունների ձև, որոշվում է ուսուցչի անձի բազմաթիվ ասպեկտներով, նրա գաղափարական համոզմունքներով, վարքագծի մշակույթով, ընդհանուր և հատուկ կրթության, համապատասխան հմտությունների և կարողությունների պաշարով: Մանկավարժական տակտը յուրաքանչյուր դեպքում ամենաճիշտ մանկավարժական տեխնիկան գտնելու կարողությունն է: Մանկավարժական տակտի ձևավորման հարցում ոչ պակաս կարևոր է ուսուցչի վարքագծի ընդհանուր և մանկավարժական մշակույթը: տարբերվում են միմյանցից:

Մարդկային վարքագծի ընդհանուր մշակույթը բաղկացած է հասարակական վայրերում, անձնական կյանքում, այլ մարդկանց հետ հարաբերություններում վարքագծի կանոնների պահպանումից (տակտ, քաղաքավարություն, համեստություն, հարգանք և այլն): Ուսուցչի վարքագծի մեջ մանկավարժական մշակույթը ապահովում է ընդհանուր մանկավարժական պահանջների պահպանում աշակերտների և նրանց ծնողների հետ հարաբերություններում: Կան ուսուցիչներ, ովքեր անձնական և հասարակական կյանքում, այլ մարդկանց հետ հարաբերություններում բավականին հարգալից են, բայց իրականում չունեն մանկավարժական կուլտուրա՝ կոպիտ են երեխաների նկատմամբ, անգուսպ, անարդար:

Մանկավարժական մշակույթը ուսուցչի մանկավարժական տակտի կողմերից մեկն է: Այս առումով առանձնահատուկ նշանակություն ունի բանավոր խոսքի

մշակույթը՝ նրա մաքրությունը, գրագիտությունը, խոսքը կառավարելու կարողությունը և ուղեկցող դեմքի արտահայտություններն ու ժեստերը, ինտոնացիան և նույնիսկ ձայնի տեմբրը:

Անհնար է տիրապետել մանկավարժական մշակույթին՝ առանց մանկավարժական հմտությունների տիրապետման: Մանկավարժական մշակույթը ուսուցչի մտքի ճկունության ցուցիչ է, նրա ստեղծագործելու հետևանք:

Մենք մոտեցել ենք ժամանակակից ուսուցչի ամենակարևոր որակներից մեկի՝ ստեղծագործ լինելու կարողության բնութագրմանը: Ուսուցչի ստեղծագործական ներուժը դրսևորվում է մանկավարժական գործընթացն ինքնուրույն ձևավորելու նրա ունակության մեջ՝ յուրաքանչյուր աշակերտին ներգրավելով հետաքրքիր որոնման մեջ:

Իսկական ստեղծագործող մարդու համար նրա մասնագիտական գիտելիքներն ու հմտությունները պարզապես գործիք են, որը նա հմտորեն օգտագործում է: Նման ուսուցիչը գալիս է դասին, որպեսզի ևս մեկ անգամ զգալ այն, ինչ բերում է իր աշակերտներին և նրանց հետ նոր բացահայտումներ անի: Նա չի վախենում փոփոխություններից, բարդ հարցերից, որոնց երբեմն պատրաստի պատասխաններ չեն լինում:

Ուսուցիչը, լինելով ստեղծագործական վառ անհատականություն, «օգնում է իրեն շրջապատող աշխարհում իր անձնական «ես»-ի իրականացման գործընթացին: Նա պատրաստի գիտելիք չի տալիս ... նա վիճում և արտացոլում է իր աշակերտների հետ ... նա զարմանում և կասկածում է, նա հասկանում է ճշմարտությունը հետաքրքրությամբ համատեղ աշխատանքի համար» ասել է Վ. Մ. Դանիլչենկոն: Այս մեջբերումի առանցքային արտահայտությունը պետք է համարել վերջինը, քանի որ ուսուցչի և աշակերտի համատեղ ստեղծագործությունն է, դասարանում նրանց համագործակցությունը հաջողակ մարդու դաստիարակության բանալին է, ով ունակ է գիտակցաբար ընտրել իր ուղին և ընտրել: Օգտակար կերպով կիրառել իր ուժը հանուն հասարակության բարօրության, ինչը նշանակում է դառնալ երջանիկ երկրի երջանիկ քաղաքացի:

Եզրակացություն

Այս հետազոտական աշխատանքի նպատակն էր ուսումնասիրել անհատի բարոյական արժեքների զարգացումը, որն առանձնահատուկ նշանակություն ունի ժամանակակից հասարակության մեջ:

Ելնելով վերոգրյալից՝ կարելի է անել հետևյալ եզրակացությունները.

Դարերի ընթացքում մարդիկ բարձր են գնահատել բարոյական կրթությունը: Ժամանակակից հասարակության մեջ տեղի ունեցող խորը սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները ստիպում են մեզ մտածել ապագայի, նրա երիտասարդության մասին: Բարոյական արժեքները ներկայումս ենթարկվում են բազմաթիվ փոփոխությունների, հաճախ դա արտահայտվում է հոգևորության պակասով, անհավատությամբ և ագրեսիվությամբ: Սոցիալական ծանր պայմաններում մատաղ սերնդի բարոյական ձևավորման արդյունքը նրանց բարոյական և արժեքային ոլորտի զարգացման մեջ մի շարք հատկանիշների ի հայտ գալն է: Դրանցից առավել նշանակալիցներն են՝

- ցանկությունների և նպատակների «հիմնավորում»՝ ձեռք բերելով պրագմատիկ բնույթ;
- սկզբունքներին համապատասխան գործելու ցանկության բացակայություն, հանգամանքներին հարմարվելու միտում;
- ապագայի պրագմատիկ գաղափար, դրա զարգացման հեռանկարները;
- այնպիսի անձնական հատկությունների արժեքային կողմնորոշումների արտահայտման բացակայություն, ինչպիսիք են հասարակության և մարդկանց օգուտ քաղելու ցանկությունը, անշահախնդիրությունը, փոխադարձ օգնության կողմնորոշումը:

Պայմանները, որոնցում տեղի է ունենում ժամանակակից աճող սերնդի բարոյական ձևավորումը մեր երկրում, որը բնութագրվում է ավանդական արժեհամակարգի կորստով, հանգեցնում է ցինիզմի զարգացման, ուրիշների նկատմամբ ագրեսիվ վերաբերմունքի, թույլերի նկատմամբ արհամարհանքի ձևավորման, նախանձ, չափից դուրս փառասիրության, արտաքին հաջողության

կողմնորոշման, էքզիստենցիալ վակուումի և մի շարք այլ բարոյական պաթոլոգիաների նկատմամբ: Արժեքներից, հատկապես զրկված նախկին սոցիալական համակարգի կործանման ժամանակ, ըստ Լ. Բ. Անցիֆերովաի կյանքի նշանակության արժեքներն են, դրա իմաստալիցությունը, արդարությունը, պարզությունը, ճշմարտությունը, կարգը, գեղեցկությունը (հատկապես մարդկային հարաբերությունների գեղեցկությունը): Բարձրագույն շարժառիթների ամբողջականության և փոխկապակցվածության պատճառով, երբ նրանցից առանձին խումբ զրկվում է, զրկվում են նաև մնացած բոլոր արժեքները:

Քանի որ արժեքները, ներառյալ բարոյականը, գործում են որպես անհատականություն ձևավորող համակարգ և կապված են ինքնագիտակցության զարգացման, սոցիալական հարաբերությունների համակարգում սեփական դիրքի ըմբռնման, կյանքի առողջ արժեքների ճգնաժամի հետ, որը հանգեցնում է ինքնության ճգնաժամի, հաճախ ուղեկցվում է հոգեւոր վակուումով: Սրա արդյունքն է մարդու ինքնագիտակցության դեֆորմացիան, անհատի օտարումը սեփական պատմությունից, կյանքի իմաստի կորուստը, ապագայի հեռանկարների ու պատասխանատվության կորուստը: Այս իրավիճակը սահմանվում է որպես բիֆուրկացիոն դաշտում մարդու հայտնաբերում: Ճգնաժամային ժամանակաշրջանի պայմաններում, երբ ձևավորվեցին «արժեքային երկփեղկված դաշտեր», որոնց վրա երբեմն համընկնում են բազմակողմ արժեքային շերտերը, մարդն անխուսափելիորեն նետվում է սոցիալ-մշակութային ուղենիշ փնտրելու՝ հաճախ հանգեցնելով շփոթության, ավերածությունների և նիհիլիզմի: Սա կարող է լինել իռացիոնալ ագրեսիվության առաջացման, փոխազդեցության ուժային մոդելին հավատարիմ մնալու հիմնական պատճառներից մեկը:

Այսպիսով, բարոյական արժեքների զարգացման խնդրի վերաբերյալ տեսակետները հիմնված են այն մտքի վրա, որ դա մեկուսացված գործընթաց չէ, այլ օրգանապես ներառված է անհատի ամբողջական մտավոր և սոցիալական զարգացման մեջ:

Միևնույն ժամանակ, յուրաքանչյուր տարիքային փուլում առանձնահատուկ նշանակություն ունեն այն մեխանիզմները, որոնք թույլ են տալիս լուծել անձի

զարգացման արդի խնդիրները: Իմանալով և հաշվի առնելով յուրաքանչյուր տարիքային փուլում բարոյական զարգացման առանձնահատկությունները և բարոյական զարգացման մակարդակների առանձնահատկությունները, հնարավորություն կտա կազմակերպել նպատակային ազդեցության համակարգ, որը կապահովի անհատի բարոյական զարգացման բարձր մակարդակի ձեռքբերումը, ինչը հատկապես կարևոր է ճգնաժամային շրջանում հասարակության զարգացման մեջ:

Գրականության ցանկ

аджаспирова, Г.М. Педагогика / Г.М. Каджаспирова. - М.: Гардарики, 2007. – 528 с.

аршинова, Л. В. Духовное и нравственное развитие и воспитание личности в образовательном пространстве / Л. В. Каршинова // Эксперимент и инновации в школе. - 2011. - № 6. - С.48 - 52.

остьянова, Е. Ю. Нравственное образование в средней школе : единство воспитывающих и обучающих технологий / Е. Ю. Костьянова // Классный руководитель. - 2008. - № 5. - С. 102 - 106.

арцева, Л.В. Психология и педагогика социальной работы с семьей: учебное пособие / Л.В. Карцева. - М.: Дашков и К, 2013. - 224 с.

унгиева Н.З. Воспитание культуры межнационального общения как средства формирования этнической толерантности // Педагогическое образование и наука. - 2013. -№1- С. 117-121.

артьянова А.И. Нравственное воспитание: содержание и формы: методические рекомендации / А.И. Мартьянова // Начальная школа. - 2012. - N 7. - с.21-29.

равственность в современном мире: методический материал / Сост. О.В. Крючкова, О.А. Хаткевич. - Минск: Красико-принт, 2003. - 128 с.

очев С. Г. Об относительной значимости моральных норм // Ребенок в детском саду. – 2013. - N 5. - С. 18-20.

еливанова, О. Формирование ценностных ориентаций обучающихся /О. Селиванова // Воспитание школьников. - 2008. - № 10. - С. 21 - 23.

емыкина, Е. Н. Гражданско - нравственное становление школьников в процессе воспитания /Е. Н. Семькина // Воспитание школьников. - 2011. - № 5. - С. 21 - 25.